

Sensatie zoeken in de klas

Geschiedenis beleven in het basisonderwijs

De kinderen uit groep 6 gaan helemaal op in het verhaal over de jonge Anne Frank. Ze proberen zich in Anne te verplaatsen en kunnen maar nauwelijks geloven dat dit alles zich in hun eigen woonplaats Amsterdam heeft afgespeeld. Het enthousiasme onder de kinderen is dan ook groot als de juf vertelt dat ze een bezoek aan het Anne Frankhuis gaan brengen. Het gebruik van cultureel erfgoed, het eropuit gaan met de kinderen, het zoeken naar sensationeel geschiedenisonderwijs... is dat niet waar iedere leerkracht naar zou moeten streven? We onderzochten óf en hoe je als docent een historische sensatie bij kinderen teweeg kunt brengen.

Terugblikkend op de geschiedenislessen die wij kregen op de basisschool stond een dubbel gevoel. De verhalen en de beelden van vroeger zijn blijven hangen, tegelijkertijd herinneren wij ons dat de lessen vaak niet uitdagend waren en ver van ons af stonden. Er zijn verschillende manieren waarop het vak geschiedenis kan worden aangeboden in het basisonderwijs. In dit onderzoek zoeken we naar een verantwoorde en aantrekkelijke wijze waarop je als leerkracht met het vak geschiedenis op de basisschool om kunt gaan. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is: 'Wat is nodig om bovenbouwleerlingen historische sensaties te laten ondergaan in het geschiedenisonderwijs op de basisschool?' Allereerst hebben we onderzocht wat een historische sensatie precies inhoudt. Daarnaast is er gekeken naar de ontwikkeling en beelden van kinderen gedurende hun basisschooltijd. Vervolgens gingen we na op welke wijzen deze historische sensatie geprikkeld kan worden.

Historische Sensatie

In het werk van de historicus Huizinga duikt het begrip 'historische sensatie' voor het eerst op. Volgens hem houdt een dergelijke sensatie een contact met het verleden in. Hierbij gaat het volgens Huizinga om een volstreekte overtuiging van 'echtheid' en 'waarheid', waarbij begrip voor het verleden ontstaat (Huizinga, p. 564). Een persoon die daadwerkelijk een historische sensatie ondergaat, lijkt hierbij totaal op te gaan in het moment (Tollebeek & Verschaffel, p.18). Authentieke voorwerpen uit het verleden en materiële overblijfselen spelen hierbij een belangrijke rol. Om de betrokkenheid van leerlingen in het basisonderwijs te vergroten wordt er geprobeerd een historische sensatie bij kinderen te creëren. Het spreekt voor zich dat dergelijk onderwijs leidt tot een fascinerende en boeiende manier van lesgeven (Pas, p. 15). Bij het ontwerpen van goed geschiedenisonderwijs is het allereerst belangrijk om je te verdiepen in de ontwikkeling van kinderen. Het leren van kinderen hangt samen met hun leeftijd en ontwikkeling. Kieran Egan onderscheidt een aantal stadia in de manier waarop kinderen en (jong-)volwassenen tegen de wereld aankijken (Wilschut, p.39-42). Elk stadium laat zien welke beelden ze van de wereld hebben en hoe je daar als opvoeder op in kunt spelen. Deze stadia noemt hij achtereenvolgens

Melissa Jansen, Valérie Mooijman en Marjolein van Straalen zijn tweedejaars studenten van de academische pabo van de Marnix Academie in Utrecht. Ze zijn bij dit onderzoek begeleid door Arie Vonk.

'Ze willen de geschiedenis beleven en spannende ontdekkingen doen'

het mythisch denken, het romantisch denken, het filosofisch denken en het ironisch denken. De mythische fase en de romantische fase zijn van toepassing op basisschoolleerlingen. Tijdens de mythische fase staat een fantasievolle benadering van de werkelijkheid centraal. Romantisch denken houdt in dat de leerling de wereld in al zijn uitersten wil verkennen. In deze fase hebben de kinderen behoefte aan meeslepende verhalen en concrete details. Ze willen de geschiedenis beleven en spannende ontdekkingen doen. Als leerkracht kun je dit bereiken door gebruik te maken van afbeeldingen, films en spannende verhalen die aansluiten bij de beleavingswereld van het kind (Wilschut, p. 12-14). Laat de kinderen bijvoorbeeld voorwerpen uit het verleden zien of nodig een gastspreeker uit.

Op Ufton Court in Berkshire kunnen kinderen zich onderdompelen in de Victoriaanse tijd. Ze zien bijvoorbeeld hoe graan wordt gemalen om brood te bakken. Foto: Ufton Court.

Ufton Court

Bij een bezoek aan Ufton Court in Berkshire (Engeland) zagen wij een manier waarop kinderen in schoolverband een mogelijke historische sensatie kunnen beleven. In Ufton Court verblijven kinderen een paar dagen en beleven daar de Victoriaanse tijd. De kinderen overnachten in een oud landhuis waarin alles in het teken staat van de Victoriaanse tijd. Dit idee sluit goed aan bij de romantische fase van Egan. De kinderen krijgen de mogelijkheid grip op de werkelijkheid en het verleden te krijgen. Bovendien krijgen zij de kans om er zelf een mening over te vormen. Dit gebeurt door middel van vele activiteiten. De kinderen leren schrijven met veren, maken muren van gevlochten takken, zoeken verborgen kruipruimtes naar aanleiding van een verhaal, eten een hele kip met hun handen en sluiten de dag af met een Victoriaanse dans. Bovendien worden er gedurende het verblijf van de kinderen in Ufton Court verschillende gebruiksvoorwerpen getoond, waarvan de kinderen mogen raden wat het is. Op deze manier wordt er voortdurend een link tussen het heden en het verleden gelegd.

Een bezoek aan Kamp Amersfoort in combinatie met het verhaal van een gastspreker maakt diepe indruk op leerlingen. Foto: FaceMePLS, Flickr.

Het enthousiasme waarmee deze kinderen vertelden over de activiteiten heeft veel indruk gemaakt. Hieruit bleek dat de kinderen de geschiedenis echt beleefd hadden. In Ufton Court wordt tegemoetgekomen aan de leerbehoeftes van kinderen binnen het geschiedenisonderwijs, zoals meeslepende verhalen, leuke weetjes, spannende ontdekkingen en concrete details. Hierdoor is de kans op een zo direct mogelijke ontmoeting met het verleden, een historische sensatie, erg groot.

Bezoek aan cultureel erfgoed

Om tot een historische sensatie bij kinderen te komen, is er met drie Nederlandse klassen een bezoek gebracht aan verschillend cultureel erfgoed in de directe omgeving van de leerlingen. Om dit bezoek zo betekenisvol mogelijk te maken voor de leerlingen, moet het tegemoetkomen aan het verlangen naar nabijheid. Bovendien moet dit bezoek verwondering en nieuwsgierigheid opwekken (Klein, Grever & van Boxtel, p. 381).

Zo heeft een klas een bezoek gebracht aan Kamp Amersfoort. Tijdens de rondleiding kregen de kinderen de ruimte om vragen te stellen aan de vrijwilligers van Kamp Amersfoort, die veel over het onderwerp konden vertellen. De informatie die de kinderen opgedaan hebben, is verwerkt in een keuzeopdracht. De kinderen hadden de keuze tussen het schrijven van een brief door de ogen van een kind uit de Tweede Wereldoorlog en het schrijven van een informatief artikel over de excursie. Een bundel prachtige verhalen over Kamp Amersfoort was het resultaat. Een andere klas heeft na een bezoek van een gildelid (zie verderop) zelf een gilde opgericht, een vlag ontworpen en gedanst om een eigen gekozen gildebroom, met alle tradities die daar bij horen. Zoals het lopen van een polonaise om de boom, terwijl er een lied gezongen wordt en daarna, zoals vroeger gebeurde, eten en drinken bij de boom. De derde klas, een groep 7, bracht een bezoek aan een oorlogsmonument, nadat de leerlingen gesproken hadden met een Joodse vrouw die ondergedoken zat tijdens de Tweede Wereldoorlog. De kinderen mochten bij het monument een roos neerleggen met daaraan een kaartje, brief of gedicht. Het raakte de kinderen, ze waren betrokken en stelden zelf voor om twee minuten stil te zijn bij het monument. Bovendien hebben een aantal kinderen een zelfgeschreven gedicht voorgelezen tijdens het bezoek aan het monument. Tijdens deze projecten zijn in de verschillende klassen duidelijk historische sensaties naar voren gekomen. Die varieerden van het kopen van voedselbonnen, het lezen van het dagboek van Anne Frank tot zelfs een bijna tot tranen geroerd kind dat met een dagboek in zijn hand zat. De kinderen voelden zich verbonden met het verleden. Wat men ook tracht te creëren bij Ufton Court. Er is een duidelijke verbinding tussen het heden (de kinderen) en het verleden (Ufton Court, het Kamp, het

Gilde en het monument). Misschien is deze verbinding wel cruciaal om tot een sensatie te komen?

Gastspreekers

Een gastspreeker uitnodigen in de klas is een manier om aan te sluiten bij de ontwikkeling van kinderen. De kinderen hebben behoefte aan meeslepende verhalen en concrete details. Een gastspreeker kan vaak, beter dan de groepsleerkracht, verhalen over een specifiek onderwerp vertellen. Gastspreekers zijn bij het onderwerp betrokken en kunnen er daarom uitgebreid, in detail over vertellen.

Op zoek naar een historische sensatie zijn er gastspreekers in de lessen uitgenodigd. Zo kwam er een Joodse vrouw vertellen over haar ervaringen tijdens de oorlog. In een andere klas heeft een gildelid van het Groot Gaesbeeker Gilde uit Soest verteld over de geschiedenis van het gilde en hoe dat tegenwoordig nog functioneert. In de derde klas kwam ook een Joodse vrouw, die in de Tweede Wereldoorlog ondergedoken heeft gezeten. Zij heeft de kinderen haar levensverhaal verteld. Ze sprak over haar leven voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog.

Opvallend was dat de kinderen een veel langere concentratieboog hadden dan bij de gebruikelijke geschiedenislessen. De kinderen hebben, zonder moeite, ruim een uur aandachtig geluisterd. Bovendien hadden de kinderen na het verhaal van de gastspreekers enorm veel vragen. Het vertellen van een écht verhaal, door een persoon die dit zelf heeft meemaakt, draagt bij aan de betrokkenheid van de kinderen en de betekenis van het verhaal. Het verhaal was écht voor de leerlingen en kwam tot leven. De kinderen kwamen dicht bij het werkelijk beleven van het verleden.

Raakvlakken met het heden

In dit onderzoek zijn we op zoek gegaan naar een verantwoorde en aantrekkelijke wijze om met het vak geschiedenis op de basisschool om te gaan. We hebben ervaringen opgedaan over het aanbieden van het vak geschiedenis in de basisschool. Op basis hiervan zijn we tot de conclusie gekomen dat een historische sensatie bij kinderen op de basisschool wel degelijk mogelijk is. Er zijn verschillende middelen en manieren om de kans op zo'n sensatie te vergroten.

Allereerst is het uitnodigen van een gastspreeker een manier om de kans op een historische

sensatie te vergroten. Een gastspreeker kan een verhaal beter overbrengen dan wie dan ook. Daarnaast maakt tastbaar materiaal van de gastspreeker de beleving voor kinderen groter. Bovendien is het verhaal van een ervaringsdeskundige een goede toevoeging op het bezoeken van cultureel erfgoed, wat een tweede manier is om een historische sensatie mogelijk te maken. Bij een bezoek aan cultureel erfgoed kunnen de kinderen de geschiedenis herbeleven.

'Na het verhaal van de gastspreekers hadden de kinderen enorm veel vragen'

Tot slot bleek er uit ons onderzoek dat kinderen meer betekenis en begrip kunnen tonen wanneer er raakvlakken zijn met het heden. Zo werd er bij het bezoek aan Ufton Court één ding heel duidelijk: er werd continu een link gelegd tussen het heden en het verleden. Wat gebruikten de mensen in de Victoriaanse tijd en hoe doen wij dat nu? De kinderen voelden zich sterker verbonden met het verleden als het verhaal voor hen gaat leven en dit laten zij tijdens de lessen ook blijken. Als leerkracht kan je dan alleen maar concluderen dat dit een hele mooie manier van leren is. Bij het voorbereiden van nieuwe lessen moet je inspiratie putten uit de sensationele ervaringen die kinderen kunnen ervaren! ■

Literatuurlijst

- Huizinga, J. (z.j.) De taak der cultuur-geschiedenis. In J. Huizinga (Ed.), *Verzamelde werken VII*. Haarlem, Tjeenk Willink en zoon, p. 564.
- Klein, S, Grever, M. & Bostel, C van. (2011). 'Zie, denk, voel, vraag, spreek, hoor en verwonder'. Afstand en nabijheid bij geschiedenis-onderwijs en erfgoededucatie in Nederland. *Tijdschrift voor Geschiedenis* 124, 3, p. 381-395.
- Pas, T. (2000). Ontwikkelingsgericht onderwijs. Over betrokkenheid. *Praxis Bulletin* 2, p. 14-17.
- Tollebeek, J. & Verschaffel, T. (1992). *De vreugden van Houssaye. Apologie van historische interesse*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- Wilschut, A. (2005a) Geschiedenis in beweging. *Didactief*, 9, 2005.
- Wilschut, A. (2005b) *Zinvol, Leerbaar, Haalbaar: over geschiedenisonderwijs en de rol van een canon daarin*. Amsterdam: Vossiuspers, UvA.